

CONJUNT ARQUEOLÒGIC DELS PLANS DE SANTA CATERINA

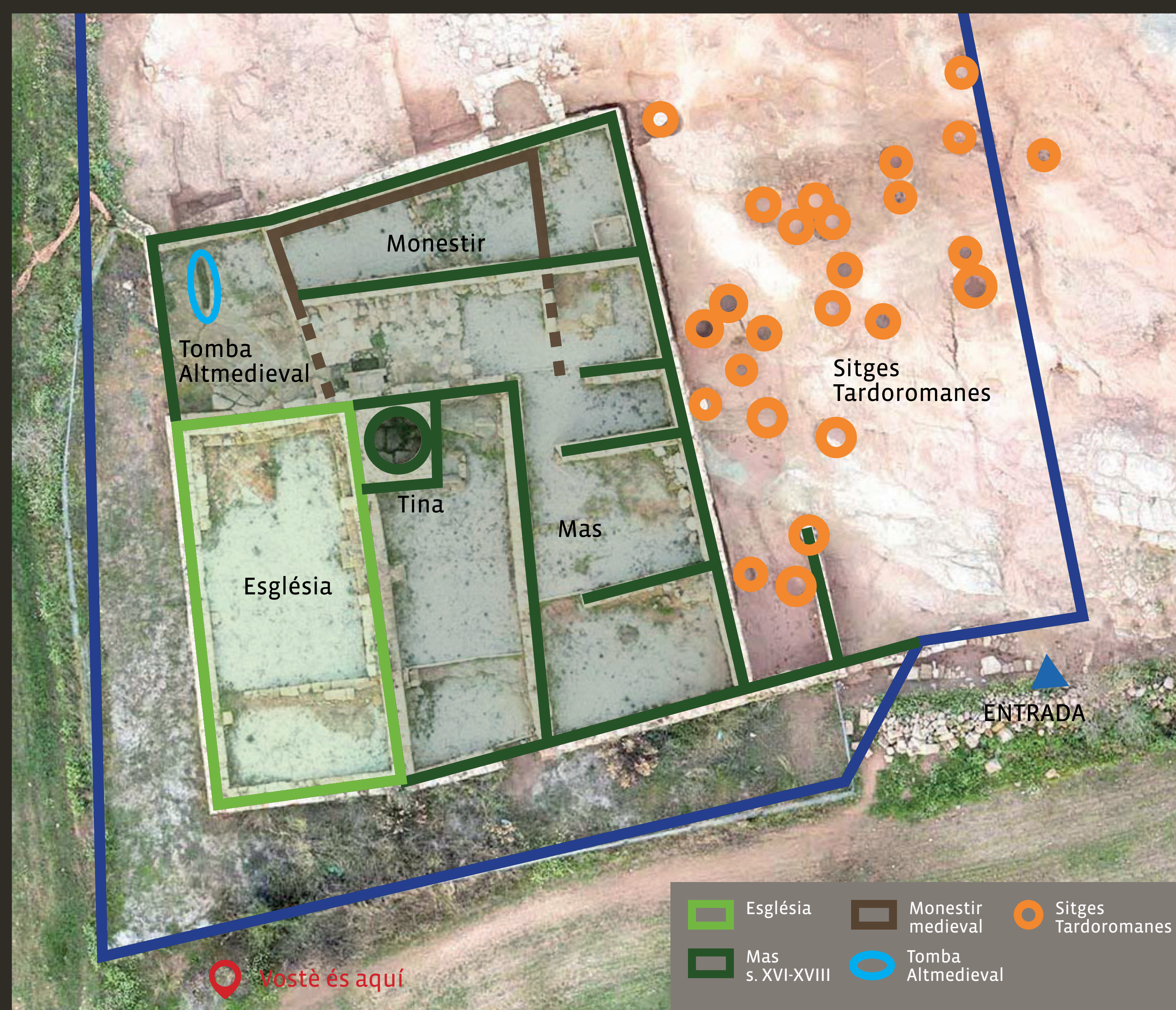
Segles I - XVIII

De vil·la romana a capella de Santa Caterina

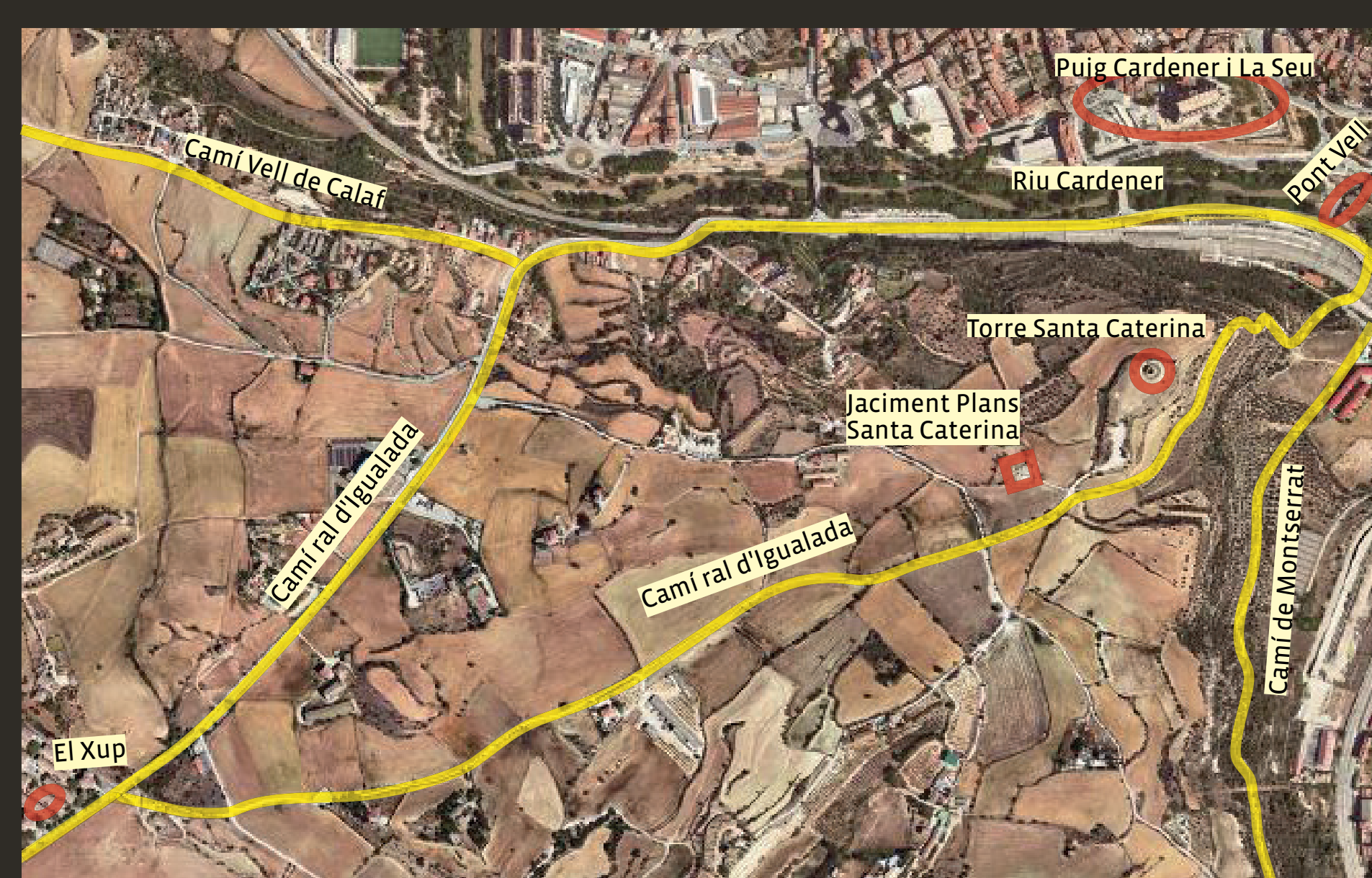
Les restes constructives que veieu corresponen a la capella de Santa Caterina i a un mas erigit al seu costat. Anteriorment, entre els segles I i V dC, en aquest indret ja hi havia una probable vil·la romana. En època medieval, cap al segle XIII, s'hi va construir el petit monestir de Sant Cristòfol, habitat per un grup de monges que depenien de la Seu de Manresa. Al segle XV, durant la Guerra Civil Catalana el monestir fou destruït. El 1502 se'n va reconstruir la capella, ara dedicada a Santa Caterina, i sobre l'antic monestir s'hi habilità un mas. El conjunt va abandonar-se a principis del segle XIX. El 1839 es va construir la Torre d'artilleria de Santa Caterina (situada uns 400 m al nord-est). Sembla que es va fer amb les pedres reaprofitades del mas i capella enrunats, dels quals amb els anys se'n va perdre el rastre. Fins que foren redescoberts i, entre 2020 i 2024, objecte d'una excavació arqueològica.

Un emplaçament molt especial

Des d'aquest indret es gaudeix d'unes vistes privilegiades sobre la zona que ara ocupa la ciutat de Manresa i el seu entorn. Per aquí hi passava un camí molt antic, d'origen romà o anterior, que sortia de la zona del Pont Vell, anava cap a l'actual barri del Xup i es dirigia vers Igualada. Per això el monestir es va situar en aquest punt. Sant Cristòfol era tingut com a protector dels viatgers, que quan iniciaven un trajecte perillós s'hi encomanaven.

Fotografia aèria del jaciment

Principals camins en època medieval

Vista de Manresa segons una pintura anònima dels segles XVII o XVIII conservada al Museu de Manresa (MCM1001). A la part superior dreta s'hi pot veure la capella de Santa Caterina encara dempeus.

CONJUNT ARQUEOLÒGIC DELS PLANS DE SANTA CATERINA

Segles I - XVIII

Principals fases del jaciment

1. Vil·la romana altimperial (segles I-III)

El primer assentament era molt probablement del tipus vil·la; és a dir, una casa de camp. Devia tenir una *pars urbana* o residencial i una *pars rustica*, on es feien les tasques relacionades amb l'explotació agrícola. El nivell del terreny era aproximadament un metre per damunt de l'actual. En algun moment s'hi va fer un gran rebaix, possiblement per conrear la terra, de manera que les construccions van quedar arrasades. D'època romana altimperial s'ha conservat un forn de ceràmica, abocaments amb material d'enderrocs i alguna altra estructura productiva menor.

2. Assentament tardoromà (Segles IV-VI)

En aquesta època la vil·la va evolucionar i potser va acabar perdent alguna de les seves funcions. S'hi van obrir un gran nombre de sitges (forats per emmagatzemar el gra), i s'hi van construir alguns habitatges semisoterrats molt simples.

3. Necròpolis altmedieval (segles IX-XII)

L'indret molt probablement va esdevenir un lloc sagrat, amb un conjunt de tombes excavades a la roca allà on després es va erigir l'església.

4. Monestir medieval (segles XIII-XV)

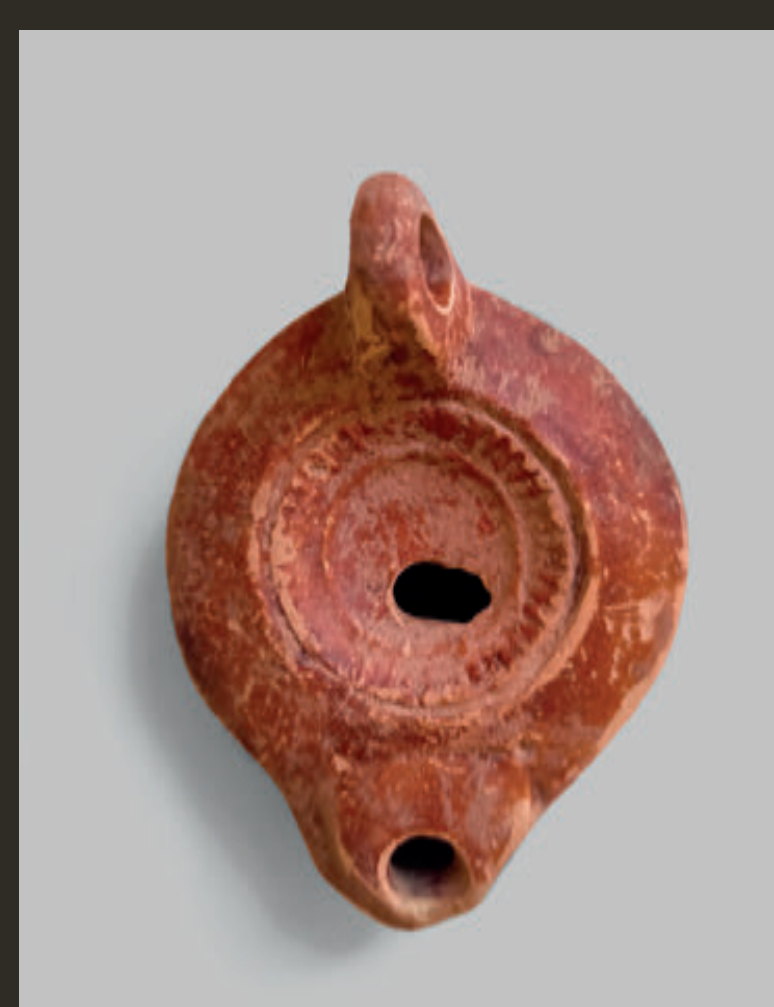
En aquesta època hi havia un petit monestir dedicat a Sant Cristòfol i habitat per monges deodades i, després, canongesses. Comptava amb una església, de transició entre el romànic i el gòtic, i tenia una petita edificació annexa.

5. Capella i mas (segles XVI-XVIII)

Després d'haver estat destruïda, la capella es va reconstruir el 1502, i sobre les dependències del monestir s'hi va edificar un petit mas. Aquestes són, bàsicament, les restes constructives que ara es poden veure i que inclouen elements característics d'una explotació vitivinícola, com ara una tina de tipus arcaic o restes de premses.

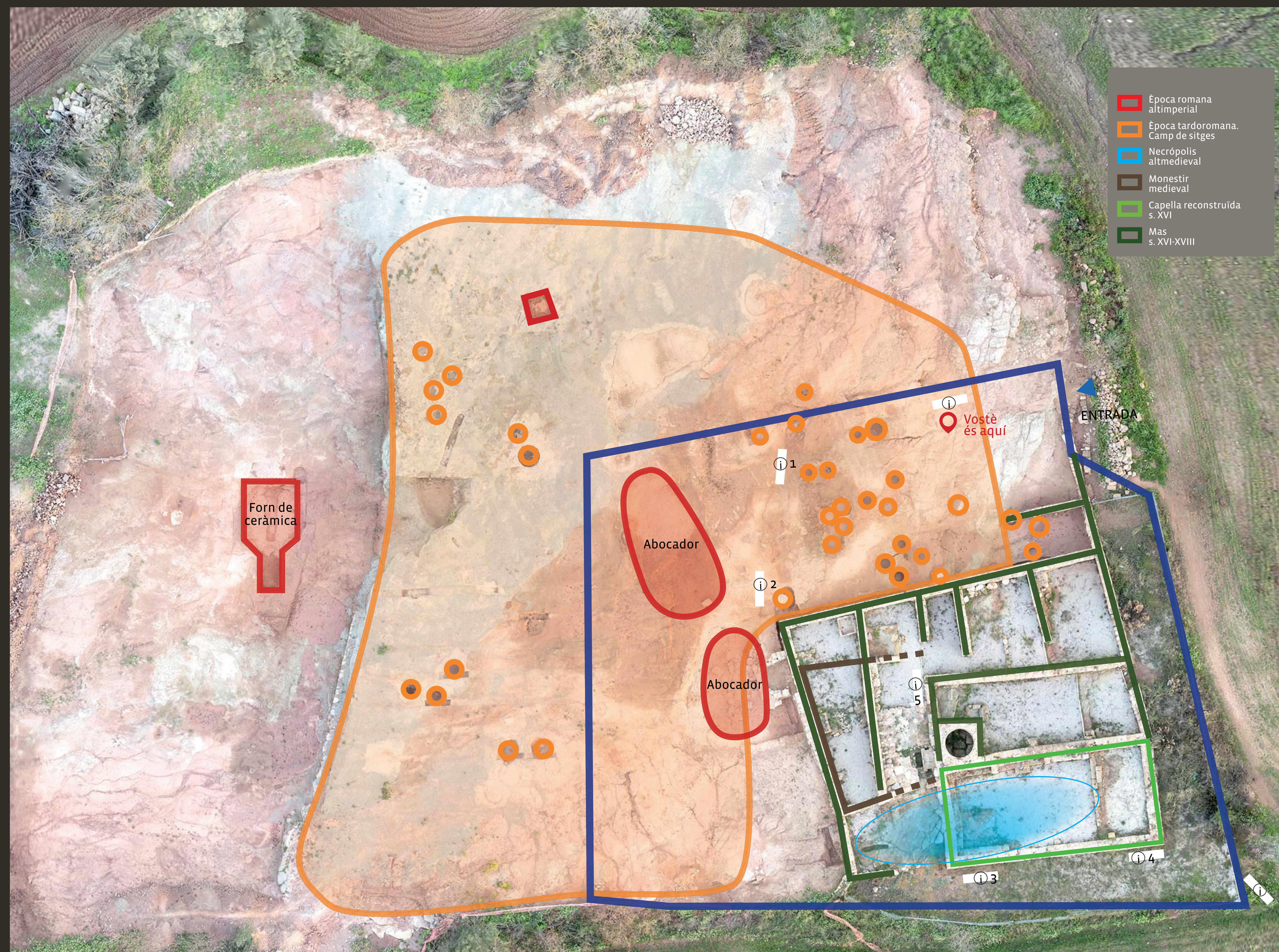
Podall (segles V - VI dC.)

Llanta (segles I - III dC.)

Pes de teler (segles III - VI dC.)

Fotografia aèria del jaciment

Promotor: Ajuntament de Manresa
Finançament: Unió Europea Next Generation, en el marc del Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Intervenció arqueològica: Arqueòlegs.cat
Projecte museogràfic i textos: Jordi Piñero
Dibuixos: Sergi Segura
Disseny: Inprovor, SL
Producció dels elements interpretatius: Atípicus
Agraïments: Família Arroyo Balaguer, Família Huguet Biosca, Josep Galobart, Marta Sánchez, Ernest Molins, Francesc Serra, Centre d'Estudis del Bages.

Precaucions:

No porteu gossos sense corretja

Respecteu el jaciment, no us enfileu als murs

No mengueu al jaciment

Terreny irregular, aneu amb compte

Per informació i visites:

Museu de Manresa · Museu del Barroc de Catalunya: +34 93 874 11 55;
info@museudemanresa.cat; museudemanresa.cat

VISTA EL YACIMIENTO
VISITE THE SITE
VISITE LE SITE

UNA PROBABLE VIL·LA ROMANA

Fotografia aèria del jaciment

Manresa i el Bages en època romana

En època romana el Bages era un territori eminentment rural, segurament poblat per un seguit de vil·les i petits assentaments. Les més importants es trobaven a la perifèria del Pla de Bages, en punts de control dels principals camins. Eren a Boades (Castellgalí) i a Sant Amanç de Viladés (Rajadell). Les ciutats més properes eren *Ausa* (Vic), *Sigarra* (Prats de Rei) i *Egara* (Terrassa). El Puig Cardener, on ara s'aixeca la basílica de la Seu, era un nucli destacat: en època ibèrica hi hagué un poblat que potser va continuar en el temps i, en època romana tardana, s'hi establí una necròpolis de tombes humils.

La vil·la romana dels Plans de Santa Caterina

Els Plans de Santa Caterina és l'exemple més clar d'una vil·la romana a Manresa. Malgrat que les seves construccions han quedat pràcticament arrasades a causa d'un rebaix general fet en el terreny, se n'ha pogut documentar un bon nombre d'objectes i material constructiu, especialment el que va sorgir en dos abocadors, datats entorn del segle III.

Com és habitual, devia tenir una *pars urbana*, on vivien els seus estadants, de la qual en desconeixem la ubicació concreta. Se n'han trobat blocs de pedra escairada i restes d'estuc pintat en vermell i blanc. També s'han trobat objectes de la vida domèstica, com ara llànties, ceràmica (sigil·lada i comuna), un ganivet de ferro o 8 pesos de teler (*pondus*). La vil·la devia mantenir-se en actiu fins al segle III. Posteriorment va patir una gran transformació.

Pesos de teler (*pondus*), segles III-VI dC.

Llàntia, segles I-III dC.

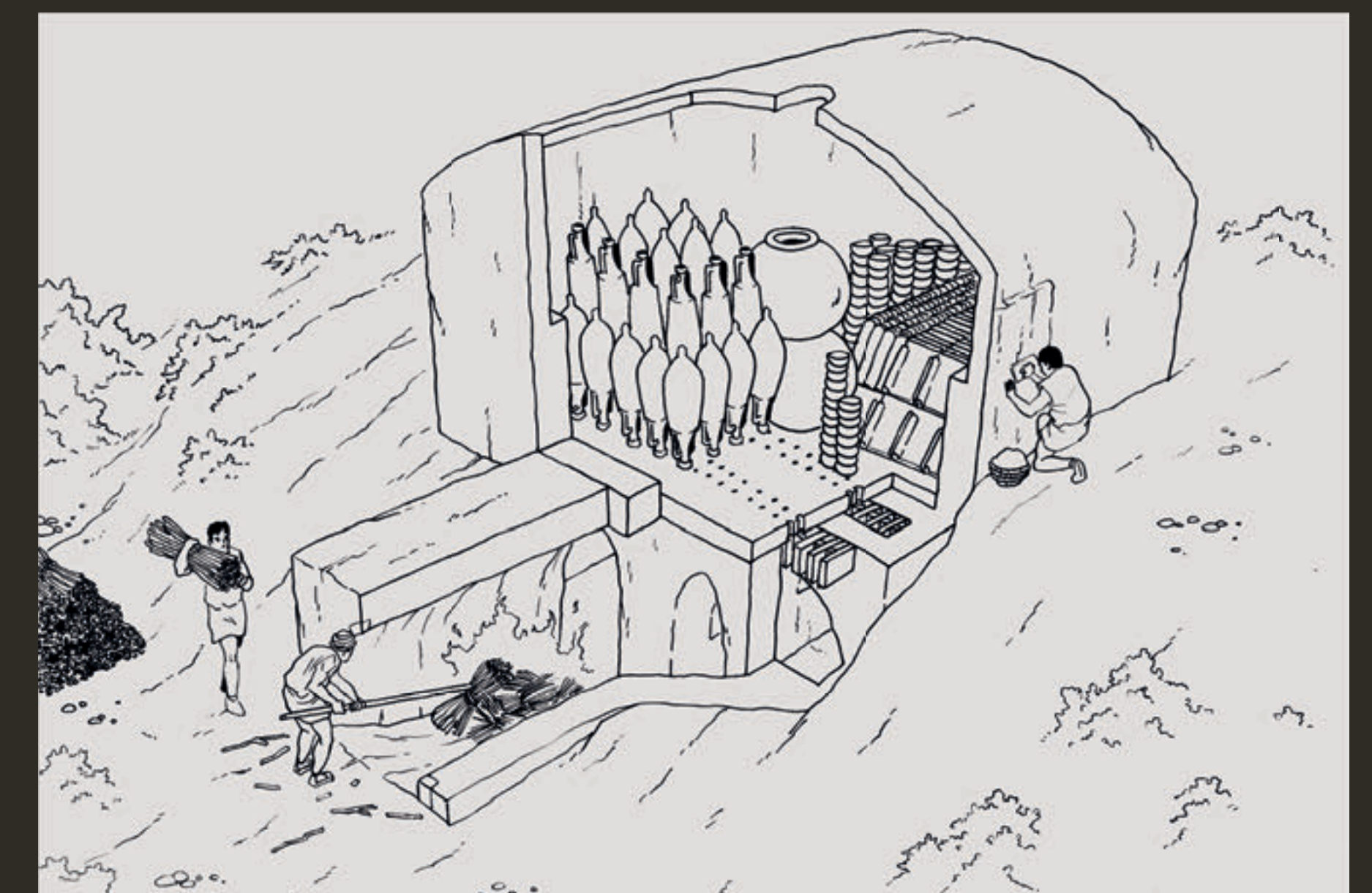
La *pars rustica*

Les vil·les romanes solien tenir una *pars rustica*, on hi havia les instal·lacions pròpies d'una explotació rural, en aquest cas dedicada sobretot al cereal i a la vinya. Al jaciment s'hi han trobat restes de dolia: grans gerres on habitualment s'hi emmagatzemava el vi.

També s'han conservat els fonaments d'un gran forn de ceràmica, que podia servir per fer ceràmica comuna, teules, maons o àmfores. Amb les àmfores es podia exportar el vi o l'oli. Aquest forn va abandonar-se al segle III, després d'haver estat reutilitzat durant un temps per a un altre ús.

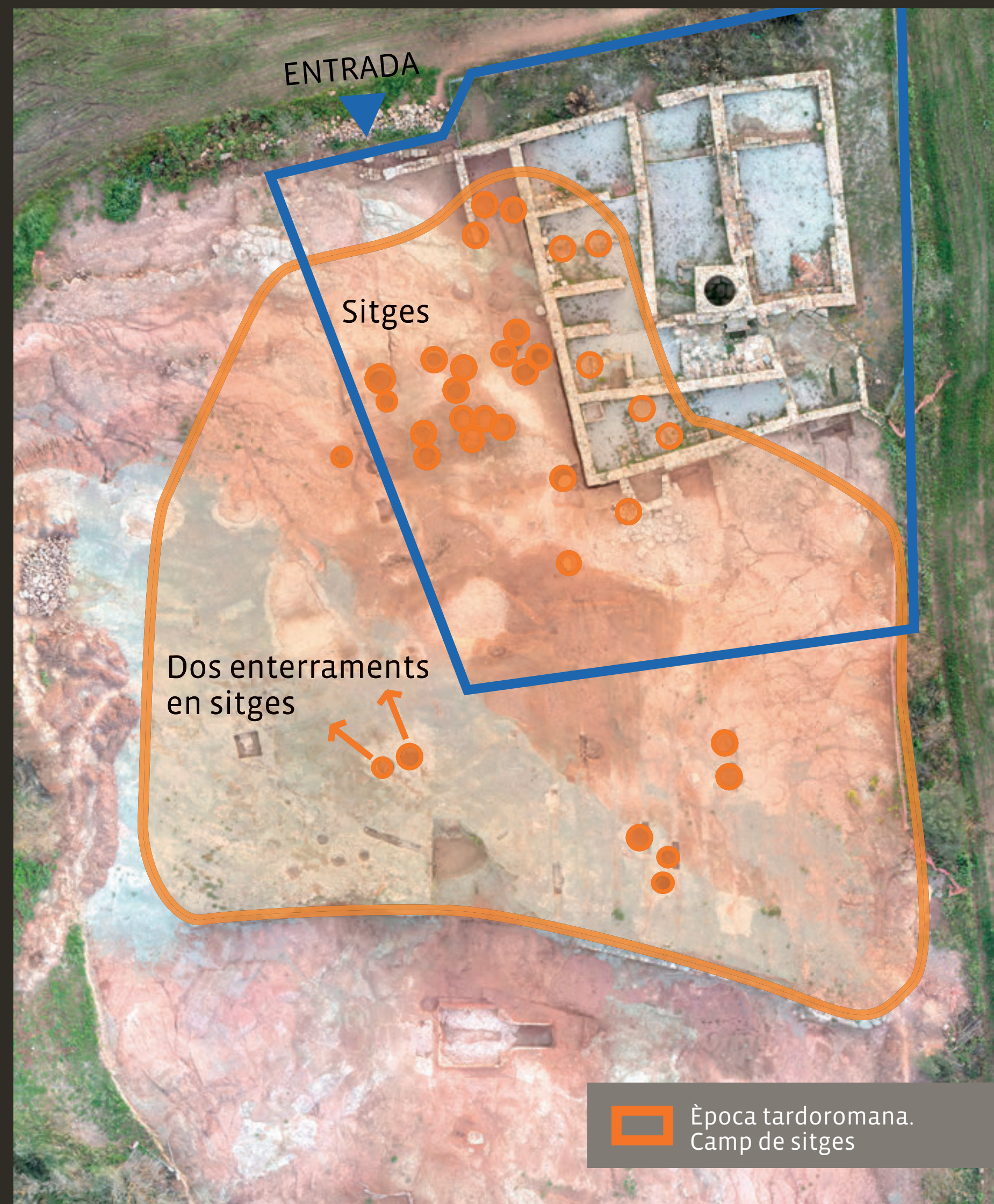
Reconstrucció del forn de ceràmica

Segueix la tipologia habitual dels forns romans: tenia una avantcambra (*prae-furnium*) des d'on s'alimentava la fogaina, que estava situada sota la cambra de cocció. Aquesta tenia una graella foradada que permetia que l'escalfor pugés a la cambra superior, on es coïen les peces.

Reconstrucció del forn (dibuix de Sergi Segura)

L'ASSENTAMENT TARDOROMÀ

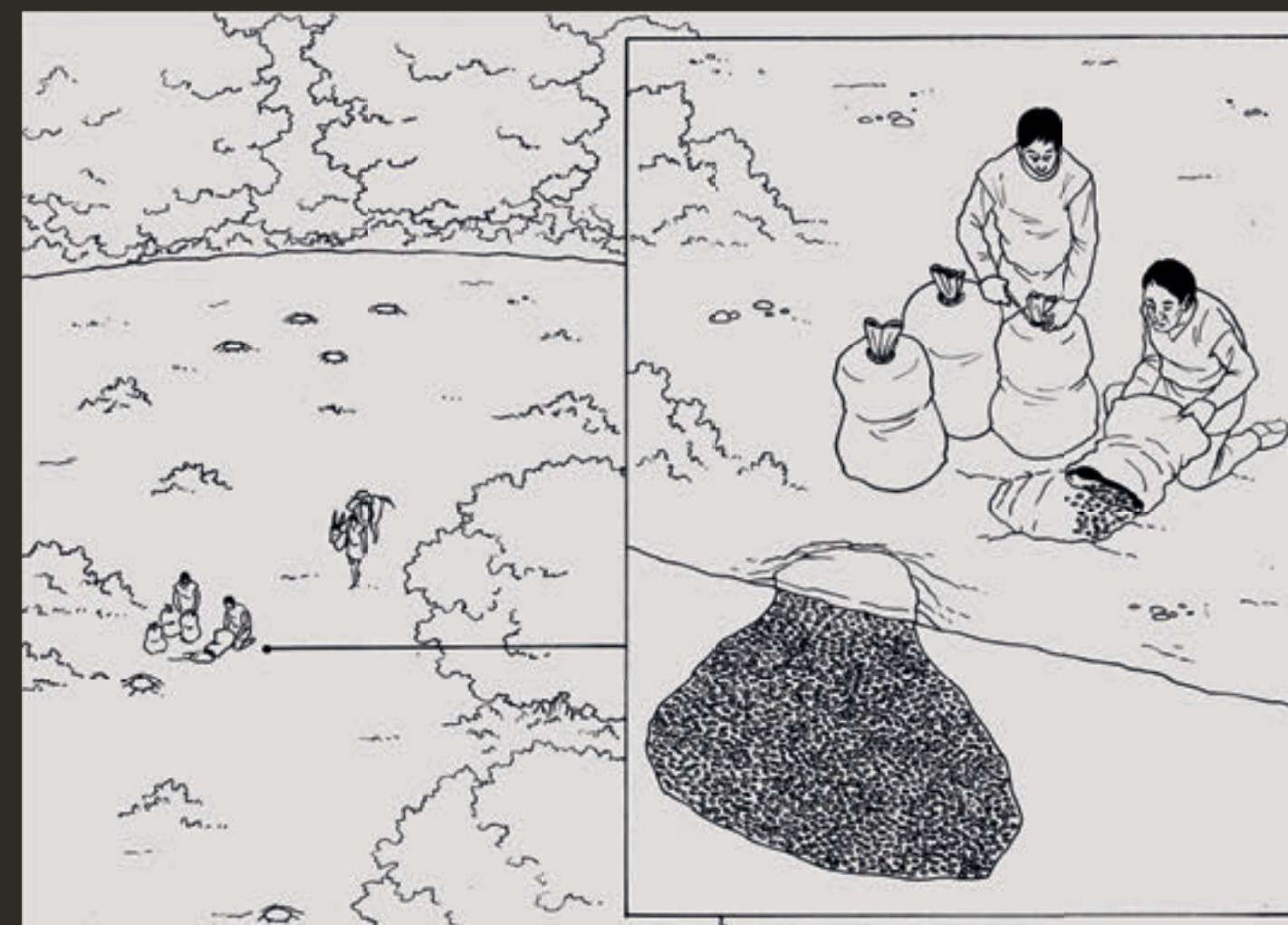
Fotografia aèria del jaciment

Un camp de sitges extens i irregular

Entorn dels segles IV-VI, en època romana ja molt tardana, la vil·la va evolucionar probablement cap a un tipus d'assentament més precari i amb uns sectors de producció més segregats. Se n'ha conservat un gran camp de sitges, amb una cinquantena que han estat excavades i que es distribueixen de manera irregular, tal vegada perquè es van fer en diferents moments i sense gaire planificació. S'han documentat fons de cabana que indicarien l'existència d'habitatges semisoterrats força simples destinats als pagesos.

Les sitges i l'emmagatzematge del gra

Les sitges eren grans forats a terra, de forma ovoide, que servien per emmagatzemar el gra. Estaven tapats amb una llosa de pedra. Abans d'abocar-hi el gra s'hi dipositava una capa de palla, d'aquesta manera el gra es podia conservar molt de temps, fins i tot anys. L'existència de grans camps de sitges són indicadors d'una explotació orientada al conreu del cereal. Les sitges d'època tardoromana es caracteritzen per ser no gaire grans. Quan ja havien acabat la seva funció solien utilitzar-se com a abocadors i se n'obrien de noves.

Dibuix de Sergi Segura

Dos enterraments en sitges

Dues de les sitges es van utilitzar com a lloc d'enterrament. En una s'hi va trobar l'esquelet probablement d'una nena, d'uns 7 anys. En l'altra un jove d'uns 17 anys. Els difunts es trobaven llençats i sense cap indici de ritual funerari, cosa que indica un tracte d'exclusió social. Aquest tipus d'enterraments no són estranys en època tardoromana.

Sitges amb enterraments

EL MONESTIR DE SANT CRISTÒFOL (SEGLES XIII-XV)

Fotografia aèria del jaciment

Prèviament una necrópolis altmedieval

En aquest sector hi havia un conjunt de tombes excavades a la roca d'època altmedieval. Encara se'n pot veure una a l'esquerra. Així doncs, ja era un lloc sagrat quan al segle XIII s'hi va establir un monestir. Aleshores sembla que les restes es van dipositar en osseres, sota el paviment de l'església.

Sant Cristòfol: protector de viatgers, passa-rius i advocat contra la pesta

La tradició diu que sant Cristòfol era un gegant que feia de passa-rius i, un dia, va portar a coll un infant, que va resultar ser el Nen Jesús. Per això es tenia com a protector dels viatgers i, abans d'emprendre un viatge, era costum demanar-li protecció o oferir-li una ofrena. Hi havia capelletes dedicades a aquest sant a les sortides de les poblacions. Això explica l'emplaçament del monestir: al principi del camí ral d'Igualada, justament a l'altra banda del riu. Sant Cristòfol també era advocat contra la pesta, i els manresans s'hi van encomanar el 1504. En agraïment per la protecció oferta, cada any la ciutat feia una processó solemne fins aquesta capella.

Sant Cristòfol segons una pintura del segle XVI atribuïda a Jaume Huguet, conservada al Museu de Manresa (MCM10019)

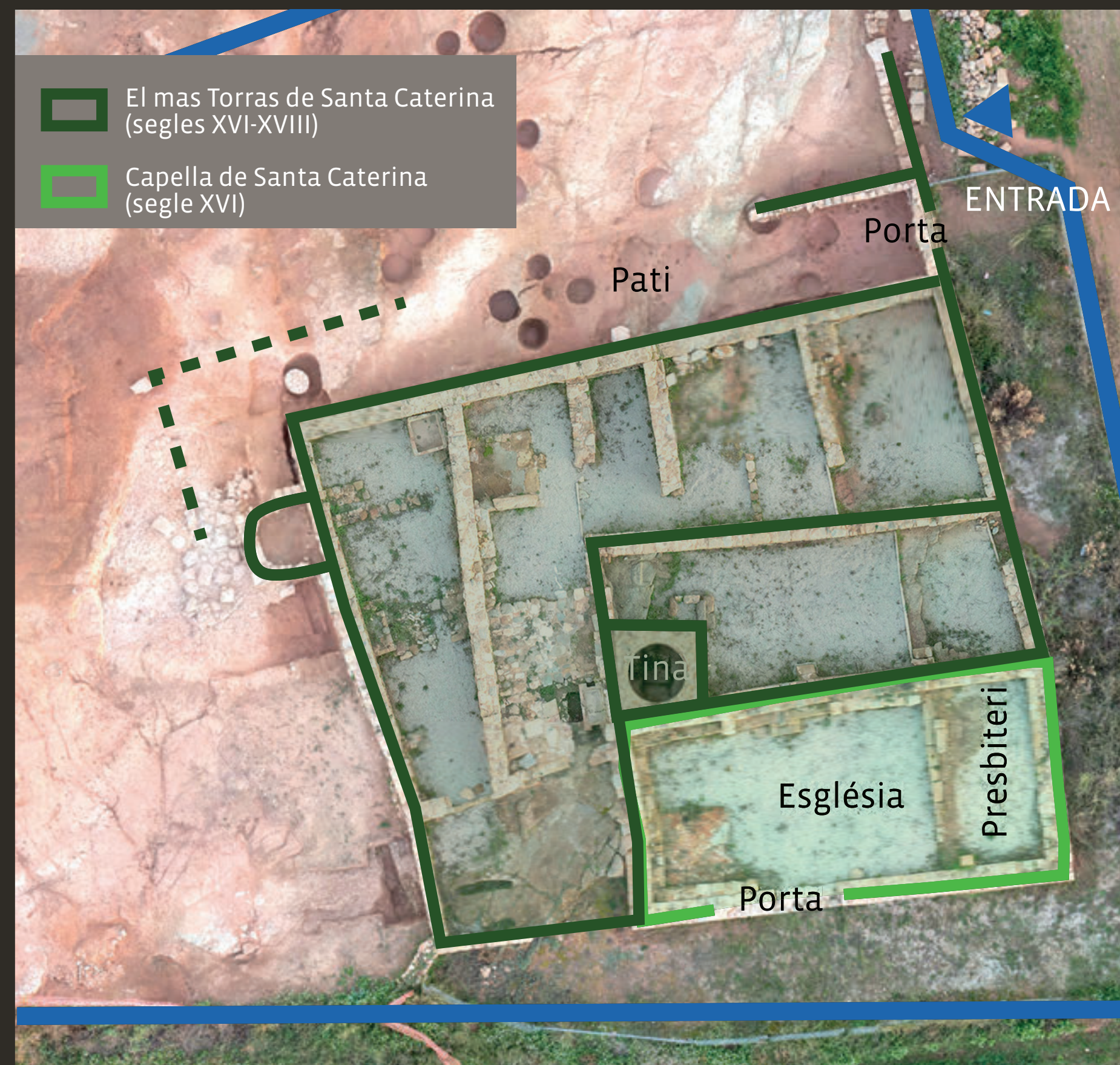
Un petit monestir femení

El monestir de Sant Cristòfol va ser fundat probablement al segle XIII i va estar en actiu fins el XV. Acol·lia un petit grup de monges o deodades, que després van ser canongesses, les quals depenien del paborde de la Seu. El 1425 hi vivia la priora i tres canongesses. En aquesta època moltes dones, sovint sense gaires recursos o ja viudes, triaven voluntàriament retirar-se a un monestir i fer vida contemplativa. Aquestes petites comunitats monàstiques, que van proliferar a l'edat mitjana, van anar quedant relegades per la concentració en monestirs més grans. Al segle XV, davant els perills de la Guerra Civil Catalana, les canongesses van haver de marxar a Manresa i el monestir va quedar en ruïnes.

L'església del segle XIII

L'església del monestir era molt simple. De transició entre el romànic i el gòtic, tenia una sola nau, amb la capçalera recta i orientada a l'est. Les filades més baixes dels murs conservats corresponen a l'església del segle XIII. A l'interior es conserven sis columnes adossades, que potser suportaven tres arcs o potser tenien a sobre directament l'embigat de la coberta. Alguns dels basaments són capitells que, en una remodelació posterior, es van col·locar capgirats. Darrera l'església s'aixecava una construcció de dues plantes on vivien les monges.

CAPELLA I MAS DE SANTA CATERINA (SEGLES XVI-XVIII)

Fotografia aèria del jaciment

1502: Reconstrucció de la capella

Uns anys després de la seva destrucció, el Consell de la Ciutat va fer reedificar la capella el 1502. Des d'aleshores fou coneguda com a Santa Caterina, perquè l'altar principal (amb un retaule inaugurat el 1586) estava dedicat a aquesta santa. També hi havia dos altars secundaris, dedicats a sant Cristòfol i a sant Nicolau. El de Sant Cristòfol, del 1516, era obra del pintor barceloní Joan Gatón.

La capella reformada

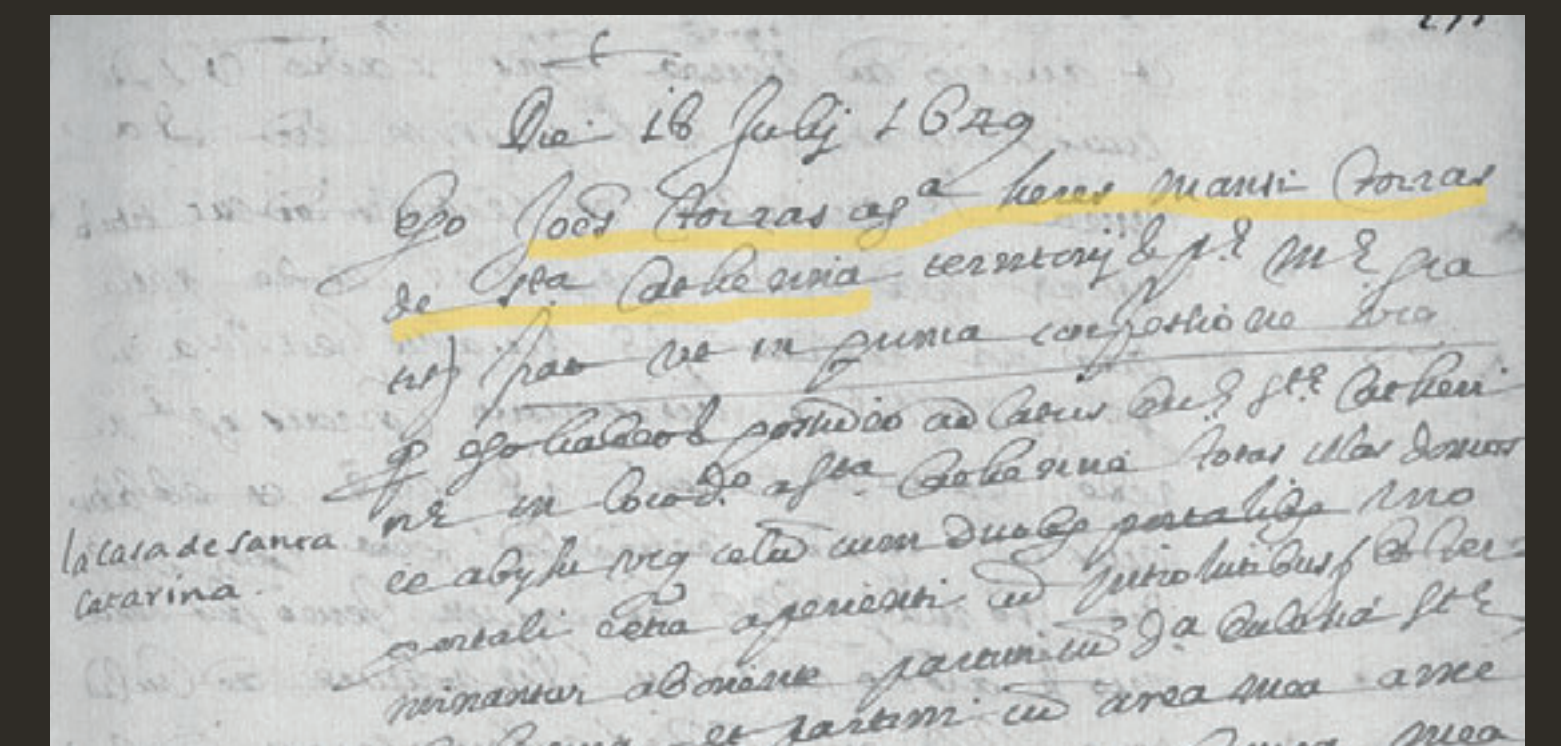
A la nova capella s'hi van introduir certes reformes: el terra es va enrajolar i s'hi va afegir un banc perimetral on els feligresos seien durant la missa. La disposició en bancs o cadires es va introduir més tard. Les columnes adossades es van recol·locar, i el presbiteri (l'espai entorn de l'altar) va quedar alçat amb dos graons. Davant de la porta es conserva la base del que sembla un dels altars.

Santa Caterina d'Alexandria segons una pintura del segle XVI (Museu de Manresa, MCM10155)

El mas Torras de Santa Caterina

Al costat de la capella s'hi va bastir un mas, que fou habitat per la família Torra, procedent del mas Torra, de Salelles. Tenia terres a la zona de l'entorn, que eren propietat de la Seu de Manresa des de l'època de l'antic monestir. Entorn del segle XVIII la casa va tenir una reforma important: es va remodelar l'estança del celler (que abans quedava obert per llevant) i es va construir una nova escala al costat de la tina. El 1728 el mas havia crescut i tenia més habitacions, fins i tot una per a les minyones. A la segona meitat del segle XVIII Anton Torres, l'hereu, va morir sense descendència. Els seus germans van entrar en litigis i bona part de les terres foren venudes. Després la família va passar a viure al Molí Nou de Manresa. El 1802 probablement el mas ja estava abandonat.

Capbreu de 1649 (Arxiu Comarcal del Bages): Jo, Joan Torras, hereu del mas Torras de Santa Caterina (traducció del llatí)

MAS TORRAS DE SANTA CATERINA: CELLER I SALA DE PREMSAT

Fotografia aèria del jaciment

Un mas de tradició vinyataire

A la planta baixa hi trobem les instal·lacions de treball típiques d'un mas: estable amb restes d'enllosat, celler amb tina, sala de premsat... L'espai d'habitatge es trobava a la planta superior. Com en la majoria dels masos del Bages, el conreu de la vinya i l'elaboració del vi van anar guanyant pes, tal com ho demostra la presència d'una tina.

Una tina arcaica, amb lloses de pedra

Al celler s'ha conservat una tina de tipus arcaic (entorn dels segles XVI-XVII), que es caracteritza per un revestiment amb lloses de pedra. Les tines més modernes estaven folrades amb cairons: rajoles de ceràmica vidriada de color marró. A la part superior, sobre unes fustes anomenades brescat, és on s'aixafava el raïm. El suc del raïm o most s'escolava a l'interior de la tina, on es deixava perquè fes el procés de fermentació. A l'esquerra es pot veure el forat de desguàs o boixa, per on es buidava el vi de la tina. Al costat hi ha la base d'una escala per accedir al pis superior.

Interior de la tina

Una premsa de cargol

A la dreta d'aquesta estança es conserva la base o cassola d'una premsa de gàbia amb cargol. Normalment s'hi premsava la pasta del raïm, un cop tret el primer most. Aquest s'abocava a l'interior de la gàbia que, per la pressió, feia sortir per les obertures dels costats el most, que anava a parar a la cassola. Després es dipositava a la tina. Al fons d'aquesta estança hi ha una altra cassola de premsa, posada en vertical en un mur.

Premsa de gàbia, habitual als segles XVIII i XIX (Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí)